

УДК 330.341

Жураковська М.Б.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано систему державного регулювання трансферу технологій в Україні. Розглянуто нормативні документи по забезпеченню сфери трансферу технологій, інноваційної діяльності, захисту інтелектуальної власності, освітньої та науково-технічної діяльності. Визначено основні напрями вдосконалення нормативного забезпечення трансферу технологій.

Ключові слова: трансфер технологій, інноваційна діяльність, нормативне забезпечення, державне регулювання.

In the article the system of state regulation of technology transfer in Ukraine is analyzed. The regulations in the field of technology transfer, innovation, intellectual property protection, educational, scientific and technical activities are considered. The main directions of improvement of regulatory support of technology transfer are determined.

Keywords: technology transfer, innovations, regulations, government regulations.

Інноваційний розвиток економіки країни перш за все залежить від впровадження новітніх розробок у виробництво та їх успішної подальшої комерціалізації. Сполучним етапом в інноваційному процесі між дослідженнями в науковій сфері та втіленням результатів досліджень у виробничій сфері є трансфер технологій - передача технології на основі умов договору, в результаті якого відбувається зміна майнових прав власника.

Передача технології від одного власника до іншого є складним комплексним процесом, одним з ключових регуляторів якого є держава. В Україні становлення правил трансферу технологій розпочалось з 2006 року і перебуває на початковому етапі, хоча якісне державне нормативно-правове забезпечення впровадження нових ідей є обов'язковою умовою інноваційного розвитку як підприємств, так і країни в цілому.

Проблемам державного регулювання інноваційної діяльності в загальному присвячена численна кількість наукових праць вітчизняних авторів, таких як Біловодська О.А., Бояринова К.О., Бутенко О.А., Єрмошенко М.М., Соловійов В.П., Тарасенко Т.В., Торкатюк В.І., Федулова Л.І. [1-8] тощо. Проте недостатньо уваги приділяється державному забезпеченню трансферу технологій, на який впливають нормативні документи не лише інноваційної сфери, а й науково-технічної, освітньої та інших.

На сьогодні державне забезпечення здійснення трансферу технологій в Україні є не повним і не до кінця взаємоузгодженим. Часта зміна державних органів влади, відповідальних за трансфер технологій, вносить непослідовність в законотворчу роботу та фрагментарність при формуванні методичної бази. З огляду на це, дослідження та вдосконалення нормативно-правового забезпечення трансферу технологій в Україні зумовлене об'єктивною необхідністю та є актуальним.

Актуальність теми визначила мету роботи, яка полягає в дослідженні системи державних органів влади, які впливають на формування політики в сфері трансферу технологій, та вдосконаленні нормативно-правового забезпечення трансферу технологій в Україні.

Підґрунтям для здійснення трансферу технологій в Україні є нормативно-правова база, яка визначає особливості передачі технологій від продавця до покупця, права та обов'язки посередницьких структур, умови зміни права власності, та інше. Трансфер технологій в розрізі інноваційної діяльності є об'єктом уваги не лише безпосередніх учасників процесу, а й усіх гілок влади. Проведений огляд державних установ визначив, що ключову роль в плануванні, формуванні, контролюванні, регулюванні та моніторингу

різносторонніх аспектів трансферу технологій відіграє Кабінет Міністрів України. Варто зазначити, що вплив здійснюється відразу через три центральні міністерства, а саме: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Міністерство промислової політики України. Згідно встановлених завдань, всі зазначені міністерства мають право формувати та регулювати державну інноваційну політику в сфері трансферу технологій через власні департаменти, які безпосередньо входять до їх складу, або через підконтрольні державні установи і організації. Схематично детальніший взаємозв'язок органів в системі державного регулювання трансферу технологій зображено на рис. 1.

Ключова позиція щодо координації інноваційної діяльності, зокрема трансферу технологій, відведена Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації України (далі - Держінформнауки). Позитивним аспектом є створення цієї організації на базі департаменту науково-технологічного розвитку, департаменту інновацій та трансферу технологій Міністерства освіти і науки та департаменту інновацій Державного агентства з інвестицій та інновацій, які відповідали безпосередньо за різні аспекти інноваційної діяльності, шляхом їх виділення із складу зазначених центральних органів виконавчої влади. Проте існує непослідовність та фрагментарність дій з боку керівництва держави, оскільки комітет після його створення Постановою Кабінету міністрів України від 7 квітня 2010 р. «Про утворення Державного комітету України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку» протягом року реорганізовувався тричі:

1. Постановою Кабінету міністрів України від 5 липня 2010 р. «Про утворення Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації» утворивши Комітет на базі Державного комітету інформатизації і Державного комітету з питань науково-технічного та інноваційного розвитку, що ліквідуються [9];

2. Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 р. утворивши Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України, реорганізувавши Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації [10];

3. Указом Президента України «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» 6 квітня 2011 р. перейменувавши Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України на Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України [11].

Такі зміни не дають можливості Держінформнауки зосередити увагу на важливих аспектах трансферу технологій, зокрема на створенні повної нормативно-методичної бази, інформаційного забезпечення, популяризації винахідницької діяльності серед молодих спеціалістів та ін.

Незважаючи на недоліки в сфері державного регулювання трансферу технологій, за часи незалежності України все ж таки була створена нормативно-правова база, яка постійно доповнюється. Здійснення трансферу технологій перебуває на стику різних сфер діяльності, тому і документи, які його регулюють є різноплановими і стосуються не лише безпосередньо трансферу технологій, а й інноваційної, науково-технічної діяльності, інтелектуальної власності, освіти. Напрямки вдосконалення нормативно-правової бази, яка має вплив на здійснення трансферу технологій в Україні, наведені на рис. 2.

Основними нормативно-правовими документами, які безпосередньо регулюють сферу трансферу технологій в Україні є:

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (14.09.2006 р.);

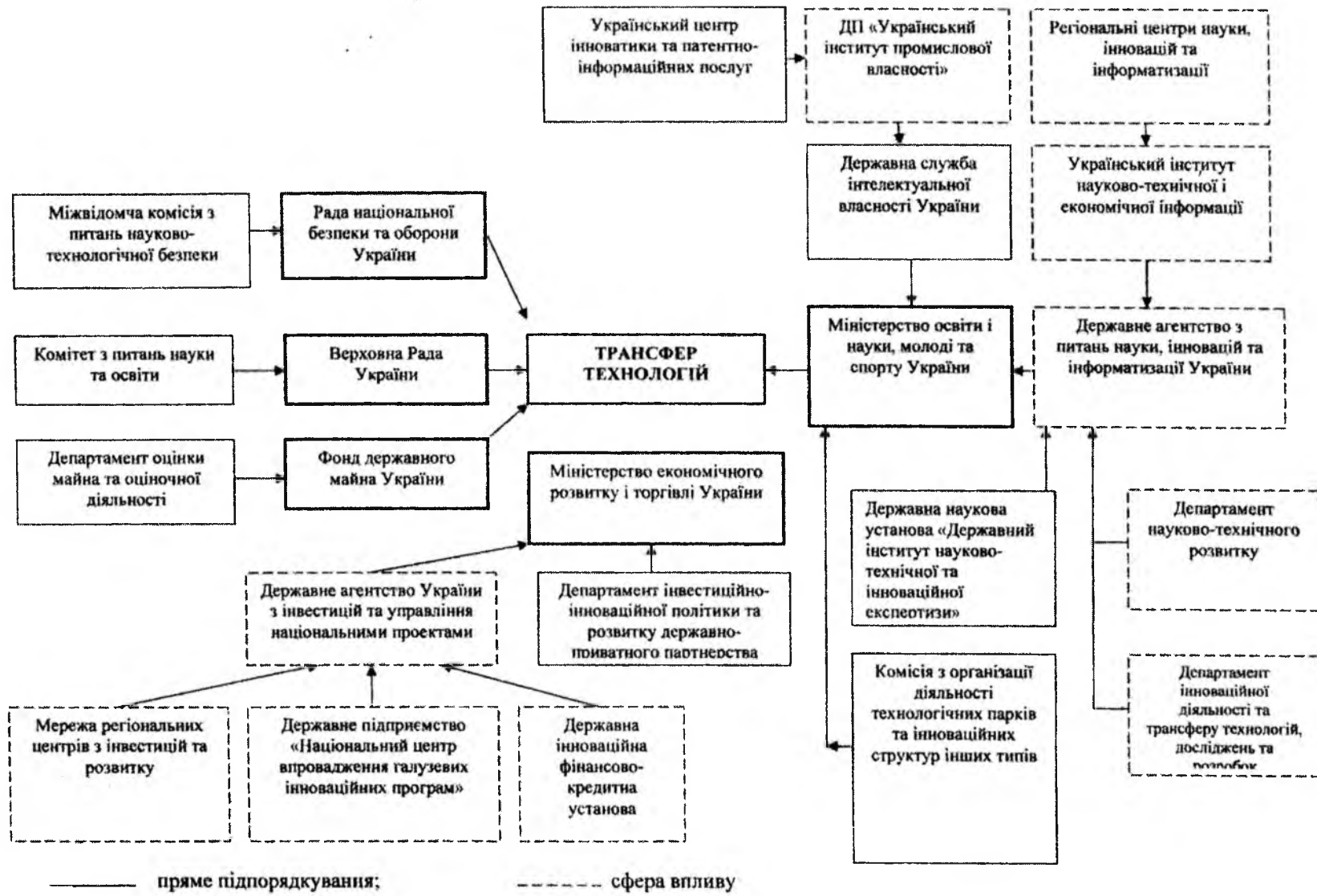

Рис. 1. Система державного регулювання трансферу технологій в Україні

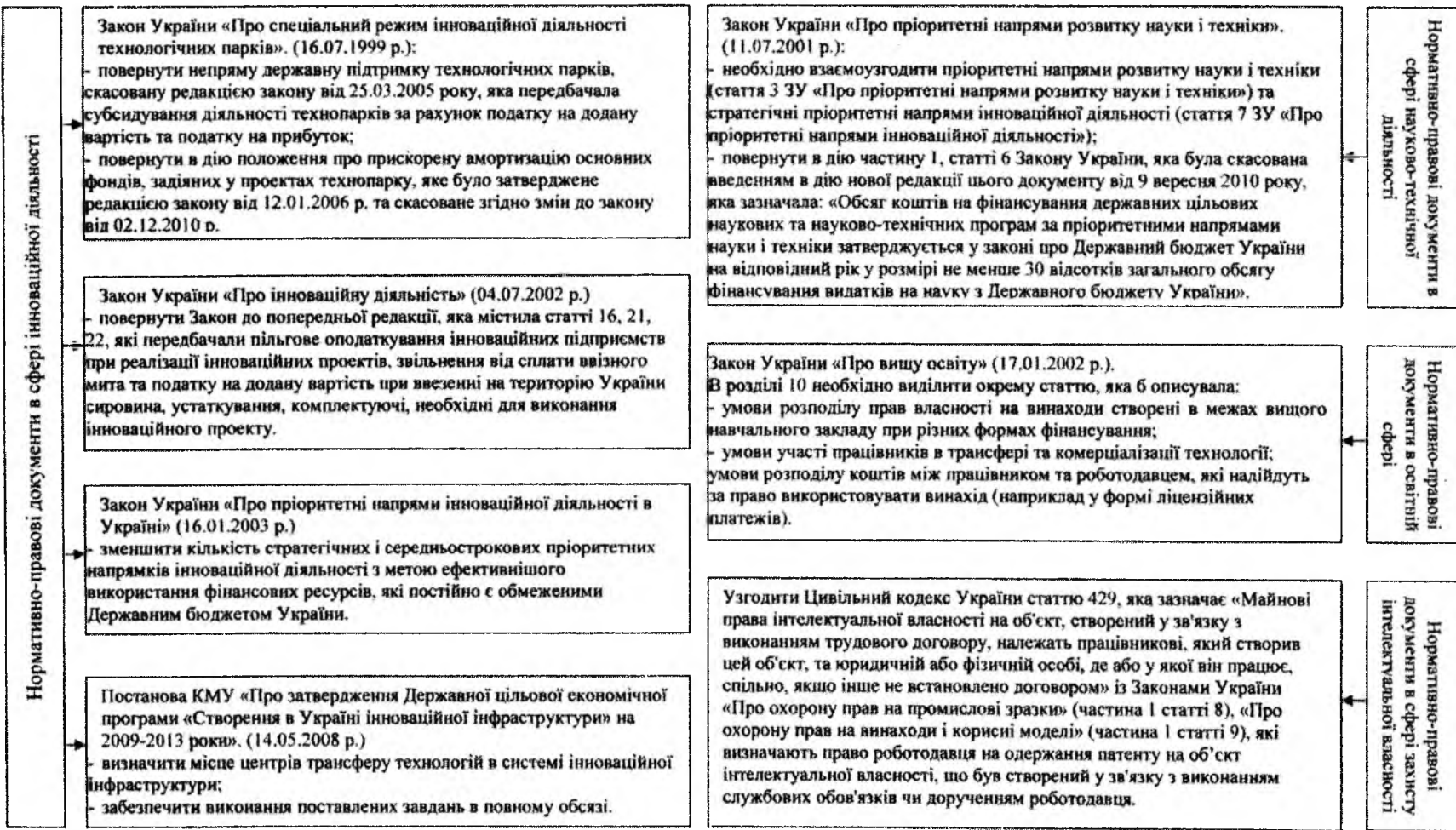

Рис. 2. Вдосконалення нормативно-правових документів, які впливають на трансфер технологій через інші сфери

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на провадження на постійній та/або професійній основі посередницької діяльності у сфері трансферу технологій» (26.06.2007 р.);

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку державної реєстрації договорів про трансфер технологій та ведення Державного реєстру договорів про трансфер технологій» (14.05.2008 р.);

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер» (04.06.2008 р.);

Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації «Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності» (13.09.2010 р.);

Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації «Про затвердження примірних статутів та методичних рекомендацій» (27.12.2010 р.).

Формування законодавчої бази, яка прямо стосується трансферу технологій, розпочалось зовсім нещодавно. Першим та основоположним документом став Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (далі - Закон), який був прийнятий у 2006 році. Він роз'яснив поняття трансферу технологій (стаття 1), визначив особливості державного регулювання цього процесу (розділ 3), встановив різновиди договорів про трансфер (стаття 17) та задекларував можливість фінансово-економічної підтримки з боку держави при передачі технологій (стаття 22). Проте в Законі присутній ряд недоліків, які гальмують процеси трансферу технологій в Україні.

1. Не приділено достатньо уваги трансферу технологій, які розроблені за приватні кошти і не підлягають під процедуру державного субсидування. Закон акцентований на технології, які підлягають під пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня (відповідно до статті 7 та статті 8 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні») і, як наслідок, створені із залученням бюджетних коштів. Таким чином, підприємствам, які купують зазначені види технологій та їх складові, мають право на державні гарантії щодо погашення кредитів комерційних банків (стаття 21). Крім того, «на трансфер технологій, що здійснюється за пріоритетними напрямками інноваційної діяльності загальнодержавного рівня, встановлюється режим його цільового субсидювання в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України відповідно до закону про Державний бюджет України на відповідний рік» (стаття 22). В даному аспекті можна виділити дві проблеми:

– доступні субсидії потрібно застосувати до трансферу технологій, які створюються не лише з використанням державних коштів, а й приватних. Це, з однієї сторони, сприятиме впровадженню нових технологій приватними структурами, а з іншої, активізує залучення коштів приватних інвесторів в сферу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

– низький рівень мотивації проведення трансферу технологій був ще більше знижений скасуванням цільової субсидії «у розмірі суми податку на прибуток підприємств, одержаного від впровадження зазначених технологій, нарахованої за період та у порядку, що встановлені Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» відповідно до [12];

2. Відсутній механізм загального моніторингу укладення договорів по трансферу технологій. Законом передбачена державна експертиза технологій, для яких

«передбачається отримання субсидій, визначених цим Законом, а також стосовно технологій або технологій і обладнання, які плануються для використання в Україні за рахунок державних коштів» (стаття 12). Метою такої експертизи є «визначення економічної доцільності та корисності для держави і суспільства впровадження технологій та обладнання з урахуванням можливих екологічних і соціально-економічних наслідків від їх застосування» (стаття 12). Внаслідок успішного проведення державної експертизи технологій відбувається державна реєстрація договорів про їх трансфер (стаття 13).

Вважаємо за доцільне запровадження державної реєстрації договорів про трансфер всіх видів технологій з метою ведення обліку процесів передачі технологій, визначення активних суб'єктів трансферу технологій та реальних інноваційно активних підприємств. Це допоможе створити єдину базу даних укладених договорів з відкритим доступом для всіх зацікавлених осіб та сприятиме реальній оцінці стану справ в сфері трансферу технологій в Україні.

3. Відсутнє визначення інфраструктури трансферу технологій в Україні. В законі визначені суб'єкти, які приймають участь в трансфері технологій (стаття 3), проте, повноваження та функції описані лише для державних структур та організацій державної форми власності: уповноваженого органу в сфері трансферу технологій, центральних та місцевих органів виконавчої влади, Національної та галузевих академій наук, а також для установ та організацій державної системи науково-технічної та патентної інформації.

Таким чином, невизначеною залишається діяльність в сфері трансферу технологій суб'єктів, які безпосередньо продукують інноваційні технології: вищих навчальних закладів, технологічних та наукових парків, технополісів, бізнес-інкубаторів та інших інноваційних структур, а також суб'єктів, які обслуговують процес купівлі-продажу технологій: центрів трансферу технологій, мереж трансферу технологій, інноваційних центрів, експертно-консалтингових фірм тощо. Для прозорості нормативно-правового поля трансферу технологій в Законі необхідно конкретно навести визначення понять «інфраструктура трансферу технологій», «центр трансферу технологій», «мережа трансферу технологій», «експертно-консалтингова фірма» (визначення решти інноваційних структур наведені в інших нормативно-правових документах, які стосуються інноваційної діяльності) та описати особливості їх діяльності.

4. В Законі окремим розділом необхідно визначити нормативно-правове забезпечення діяльності центрів трансферу технологій в Україні, як одних із центральних суб'єктів інфраструктури трансферу технологій, основне завдання яких полягає в обслуговуванні трансферу технологій на всіх етапах його проведення. Зокрема для центру трансферу технологій потрібно описати: можливі форми власності організації, функції, завдання, повноваження, організаційну структуру, умови створення та ліквідації тощо. Окрім загальних моментів діяльності центрів трансферу технологій необхідно встановити механізм державної підтримки на етапі їх створення та на початкових етапах діяльності. Це сприятиме стимулюванню процесів впровадження нових технологій у виробництво.

Аналіз решти нормативно-правових документів в сфері трансферу технологій та внесення пропозицій по їх вдосконаленню наведений на рис. 3:

Комплексний підхід до застосування запропонованих заходів по вдосконаленню нормативних документів, які стосуються трансферу технологій в Україні, сприятиме спрямуванню процесу у правове русло, забезпечить захист суб'єктів трансферу

технологій та підвищить ефективність передачі та впровадження технологій у виробництво.

Таким чином, нормативне забезпечення трансферу технологій відіграє вирішальну роль у передачі технології у виробництво й подальшій її комерціалізації, та потребує комплексного правового захисту з боку держави.

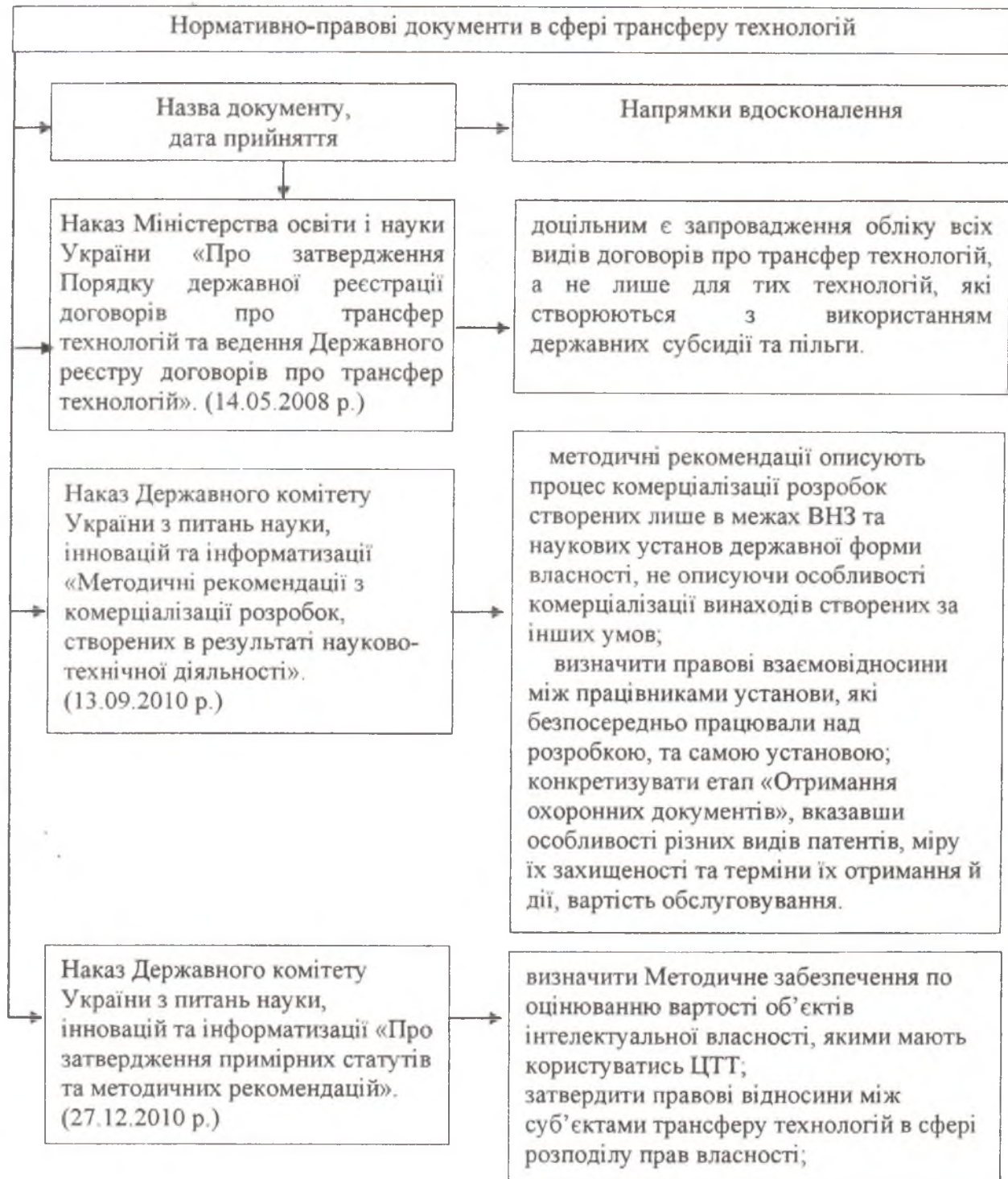

Рис. 3. Напрямки вдосконалення нормативно-правових документів в сфері трансферу технологій

Складна система органів державного регулювання трансферу технологій не сприяє розвитку цих процесів в країні. Проте за останні два роки все ж таки відбулись позитивні зміни, зокрема було створене Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, яке в своєму складі об'єднало профільні департаменти інших органів державної влади, що так чи інакше мали вплив на трансфер технологій.

Документи, які безпосередньо регулюють трансфер технологій в Україні, прийняті зовсім нещодавно, і, відповідно, потребують ряд доопрацювань та взаємоузгоджень з документами, які стосуються інноваційної діяльності, науково-технічної діяльності, сфери освіти та захисту інтелектуальної власності. Внесення запропонованих змін позитивним чином відобразиться на трансфері технологій та зацікавить брати в ньому участь як представників наукової-дослідної сфери, так і підприємців.

Література:

1. Біловодська О. А. Теоретичні засади формування та реалізації державної інноваційної політики й її узгодження з інноваційною політикою підприємства / О. А. Біловодська // Проблеми науки. – 2007. - №11. - С. 2-7. (2а)
2. Бояринова К. О. Державне сприяння розвитку організаційно-інфраструктурного забезпечення інноваційного підприємництва. / К. О. Бояринова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». - 2009. – С. 70-76. (2с)
3. Бутенко О. А. Формування державної інноваційної політики / О. А. Бутенко // Інвестиції: практика та досвід – 2009. - №1. – С.21-24. (2г)
4. Єрмошенко М. М. Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і шляхи їх розв'язання / М. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №3 (105). – С. 45-55. (7б)
5. Солов'єв В. П. О некоторых противоречиях в системе законодательного обеспечения развития инновационных структур в Украине / В. П. Солов'єв // Проблеми науки. - 2005. - №5. - С. 7 – 14. (20в)
6. Тарасенко Т. В. Державне стимулювання інноваційного підприємництва як стратегічного пріоритету розвитку економіки України / Т. В. Тарасенко // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2006. - №11. С. 42 – 49. (21г)
7. Торкатюк В. І. Інноваційна політика України та її вплив на розвиток регіонів держави / В. І. Торкатюк // Економіка і регіон – 2007. - №2 (13). – С. 6-11. (21б)
8. Федулова Л.І. Оцінка законодавства України з питань стимулювання інноваційної діяльності / Л. І. Федулова, М. С. Данько, Г. М. Кордонець // Проблеми науки. - 2006. - №10. - С. 35 -43. (23в)
9. Постанова Кабінету міністрів України від 5 липня 2010 р. №548 «Про утворення Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=548-2010-%EF>. (18д)
10. Указ Президента України №1085/2010 Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12584.html>. (22д)
11. Указ Президента України № 370/2011 Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13340.html>. (22е)
12. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України". [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102756.html#480. (9в)

*Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Скворцовим І.Б. 04.04.2012*

*Надійшла до редакції
14.04.12*